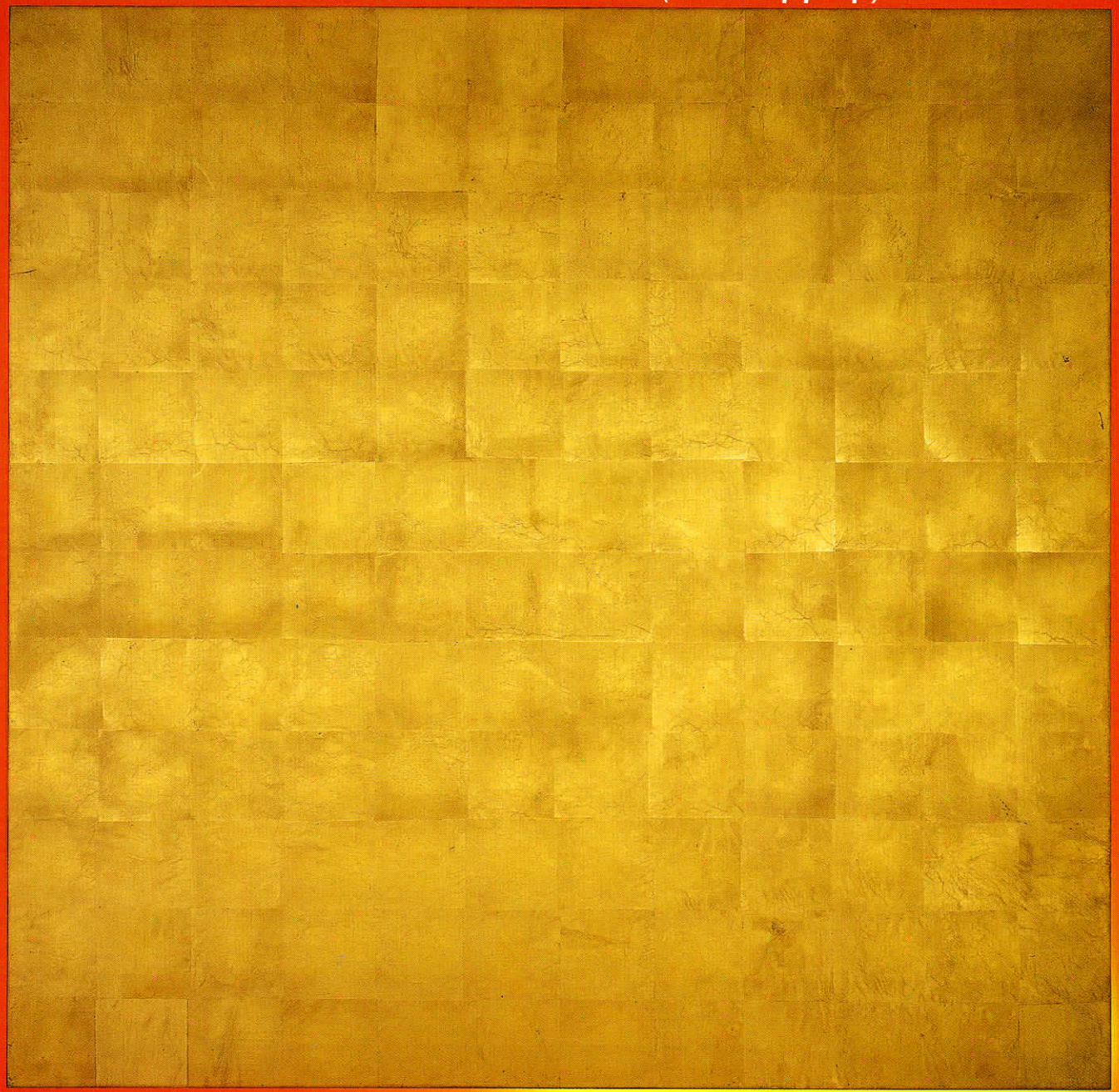
ΣΤΗΒΕΝ ΑΝΤΩΝΑΚΟΣ

Remembrance (Μνήμη)

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΜΥΣΤΡΑ-ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

5η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ - ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Remembrance (Μνήμη)

Η *Μνήμη*, έργο του Στήβεν Αντωνάκου, φιλοξενείται στο ναΰδριο του Αγίου Γεωργίου στη βυζαντινή καστροπολιτεία του Μυστρά συνεχίζοντας επιτυχημένο ήδη πείραμα της αρμονικής συνύπαρξης έργων αφιστα-μένων χρονικά που εφαρμόζεται με επιτυχία τα τελευταία χρόνια. Το τολ-μηρό αυτό εγχείρημα της ένταξης ενός σύγχρονου εικαστικού έργου στη μυστηριακή ατμόσφαιρα ενός ναού αποσκοπεί στην ανάπτυξη διαλόγου μεταξύ του βυζαντινού παρελθόντος και της σύγχρονης εποχής. Επιπλέον όμως, η επιλογή της παρουσίασης *Μνήμης* για τον σημαντικότερο αρχαιο-λογικό χώρο της Λακωνίας αποκτά έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα καθώς ο εγνωσμένης αξίας δημιουργός έλκει την καταγωγή του από τον ίδιο τόπο.

Στο έργο, φύλλα αλουμινίου και χρυσού συνδυάζονται με ξύλο και νέον σε μια πρωτότυπη σύνθεση. Το σχήμα, ορθογώνιο, των τεσσάρων ενοτήτων του αναπέμπει σε αντίστοιχα σχήματα της χριστιανικής εικόνας, η λατρεία της οποίας, ως κατεξοχήν συμβόλου της χριστιανικής πίστης και μέσου εμφά-νισης του ενσαρκωμένου Λόγου, ξεκίνησε από τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους και ξεπερνώντας την κρίση της Εικονομαχίας γνώρισε ιδιαίτερη διάδοση στη χριστιανική Ανατολή έως σήμερα.

Στο ίδιο βυζαντινό παρελθόν παραπέμπει και η αφαιρετικότητα του έργου. Το έργο με τον απλό και λιτό χαρακτήρα του προσεγγίζει τα ιδεώδη της ορθόδοξης πίστης, την απομάκρυνση δηλαδή από τα εγκόσμια και τη μεταφορά του πιστού σε έναν κόσμο υπερβατικό, κοντά στο Θείο. Παράλ-ληλα όμως η αφαιρετικότητα ωθεί το θεατή να προβληματιστεί σχετικά με τα βαθύτερα νοήματα του έργου.

Το φως που διαχέεται από το νέον και διαθλάται επάνω στις μεταλλικές επι-φάνειες και τα χρώματα της σύνθεσης, παραπέμπει στο άκτιστο φως, τη φωτοειδή «ενέργεια» της θείας δόξας που πηγάζει από τη θεία «ουσία» και βιώνεται ως πνευματική εμπειρία κατά την αδιάλειπτη προσευχή.

Θερμές ευχαριστίες για την παρουσίαση του έργου εκφράζουμε στη Διευ-θύντρια του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης κυρία Άννα Καφέτση, που ευγενώς παραχώρησε το έργο, στον ιστορικό της τέχνης και επιμελη-τή της Εθνικής Πινακοθήκης κύριο Ανδρέα Ιωαννίδη, ο οποίος επιμελήθη-κε την έκθεση, και βέβαια τον δημιουργό του και εξέχοντα εικαστικό, κύριο Στήβεν Αντωνάκο.

Αιμιλία Μπακούρου
Αρχαιολόγος
Διευθύντρια της 5ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Στήβεν Αντωνάκος: Remembrance (Μνήμη)

Για άλλη μια φορά τοποθετούμε ένα σύγχρονο έργο τέχνης μέσα σε ένα μνημείο του παρελθόντος καλώντας το καθένα από αυτά να συμμετέχει στη ζωή του άλλου. Πρόκειται για την τοποθέτηση ενός έργου του Στήβεν Αντωνάκου στο βυζαντινό παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου στον αρχαιολογικό χώρο του Μυστρά και για μια ιστορία που την ξεκινήσαμε εδώ και τέσσερα χρόνια σε συνεργασία με την 5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, με στόχο την αναζήτηση του διαλόγου μεταξύ παρελθόντος και παρόντος.

Όλα άρχισαν με αφορμή μια βαθιά εμμονή μου, που όσο πάει γίνεται όλο και πιο κυρίαρχη, ότι κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, και πολύ περισσότερο η τέχνη, έχει ταυτόχρονα μια ιστορική και μια α-ιστορική διάσταση. Αυτή η τελευταία οφείλεται στο γεγονός ότι στην τέχνη ελλοχεύουν διαχρονικές και οικουμενικές ανθρώπινες ανάγκες οι οποίες συνοψίζονται στα τρία βασικά υπαρξιακά ερωτήματα του ανθρώπου: Τι είμαι, Τι είναι ο Κόσμος και κυρίως Γιατί υπάρχω, την πιο εναγώνια πανανθρώπινη αναζήτηση. Όσο για την ιστορική διάσταση, αυτή δεν είναι τίποτα άλλο παρά οι μορφές που ενδύονται τα παραπάνω ερωτήματα σε διαφορετικούς τόπους και χρόνους. Κάπου εδώ, στη συνάντηση των δύο αυτών ιδιοτήτων, νομίζω ότι τοποθετείται και ένα βασικό κριτήριο για το μεγάλο έργο τέχνης, στο σημείο δηλαδή συνάντησης του ανθρώπινου (ιστορία) με το πανανθρώπινο (α-ιστορικότητα), τόσο σε επίπεδο συνείδησης όσο και ασυνείδητου.

Αυτή ακριβώς η α-ιστορική διάσταση είναι που δοκιμάζει την αντοχή στο χρόνο του παρελθόντος και του παρόντος ταυτόχρονα, διότι, όπως διαπιστώνει υπέροχα ο Νίτσε, «εκείνο το οποίο κάποτε μπόρεσε να απλώσει και να διευρύνει την έννοια "άνθρωπος" και να την πληρώσει με μεγαλύτερη ομορφιά, πρέπει να υπάρχει αιώνια για να μπορεί να το πράττει αυτό».

Όταν λοιπόν βρέθηκα αντιμέτωπος με το έργο αυτό του Αντωνάκου, εκτεθειμένο στο Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το οραματίστηκα αυτόματα μέσα στο μικρό βυζαντινό παρεκκλήσι. Ένιωσα να με τυλίγει μια πλούσια σε περιεχόμενο σιωπηρή θαλπωρή, μια σιωπή που δεν είχε να κάνει με την απουσία του λόγου αλλά με την ταυτόχρονη παρουσία ενός άφατου λόγου και μιας αόρατης εικόνας, όσο αντιφατικό και να φαίνεται αυτό· το συγκεκριμένο έργο λιγότερο αναπαριστά και περισσότερο διακινεί αισθήσεις και αυτό που διακινεί είναι μια αίσθηση του ιερού. Οι τετράγωνοι φωτεινοί πίνακες που συνθέτουν το έργο είχαν πάρει ξαφνικά τη θέση της βυζαντινής εικόνας στην πιο αφαιρετική της μορφή. Άλλωστε, ο ίδιος ο καλλιτέχνης, σε ένα ταξίδι του στην Ελλάδα το 1988, όταν ξαναβρέθηκε αντιμέτωπος με τις βυζαντινές εικόνες, θα παρατηρήσει ότι ναι μεν τον ενδιέφερε το περιεχόμενο των εικόνων αλλά ακόμα περισσότερο «τα φυσικά τους αφηρημένα συστατικά-τα διαφορετικά μεταλλικά χρώματα και οι χρωστικές τους, ουσίες, τα εξωτερικά και τα εσωτερικά σχήματα- των οποίων η απτή παρουσία συνέβαλε απροσμέτρητα στην αίσθηση της ιερότητάς τους» (αναφέρεται από τον Irving Sandler).

Έχω τελικά την εντύπωση ότι με το συγκεκριμένο έργο ο Αντωνάκος προσπάθησε να αποδώσει αυτή την πιο αφαιρετική διάσταση της εικόνας, με τη βοήθεια της σχέσης τετράγωνο-φως-χρώμα. Όντως, στο μυαλό μου ανακαλείται αυτόματα η ρήση του Πλωτίνου «και χρόας φώτα όντα», ότι δηλαδή τα χρώματα είναι φως. Με αυτά τα λόγια ο νεοπλατωνικός αυτός φιλόσοφος του 3ου αιώνα μ.Χ. θέτει τα θεμέλια της βυζαντινής αισθητικής, σύμφωνα με την οποία το χρώμα δεν μπαίνει ως φυσικό συστατικό, αλλά ως μεταφυσικό. Υποδηλώνει φως, και γίνεται σύμβολο της βαθύτερης πνευματικής υπόστασης αυτού που καλείται να χρωματίσει. Κορύφωση αυτής της διαδικασίας αποτελεί ο χρυσός κάμπος (φόντο) των βυζαντινών εικόνων, σύμβολο του πανταχού παρόντος Θεού - «Εγώ Ειμί το Φως» - από τον οποίον προέρχονται τα πάντα και στον οποίον καταλήγουν πάλι. Άλλωστε κάπως έτσι δεν συμβαίνει και στη φύση; Η ανάλυση του λευκού ηλιακού φωτός (χρυσό) μας δίνει την χρωματική πολλαπλότητα. Αυτό τον συνειρμό έκανα αυτόματα στη θέα των επενδυμένων μεταλλικών τετράγωνων επιφανειών -χρυσό και αλουμίνιο- και των φωτεινών χρωμάτων που απορρέουν κάτω από αυτές. Έναν συνειρμό που στη βάση του έχει την φιλοσοφική αναζήτηση της σχέσης του ενός (λευκό) με το πολλαπλό (λοιπά χρώματα που απορρέουν και το συναποτελούν).

Όσο για το τετράγωνο σχήμα των φωτεινών πινάκων, θα κρατήσω τον οικουμενικό συμβολισμό του τετραγώνου που βρίσκεται σε συνάφεια με τον σταυρό και παραπέμπει στην πληρότητα και σε ολόκληρο τον δημιουργημένο κόσμο. Και έτσι τετράγωνο και φως μας εισάγουν στην προβληματική των δύο υποστάσεων του Κόσμου, της υλικής και της άυλης αντίστοιχα, δηλωτικά ενός ολοκληρωμένου τρόπου του υπάρχειν.

Εικόνες λοιπόν τα έργα του Αντωνάκου στην πιο αφαιρετική τους μορφή, όπως το ομολογεί σχεδόν και ο ίδιος πιο πάνω. Και, όπως οι βυζαντινές εικόνες αφιερώνονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα αγίων, έτσι και αυτός τις αφιερώνει στα αδέλφια του. Και αυτή η σχέση αφιέρωσης δεν είναι ούτε υλική ούτε πνευματική, αλλά ψυχική. Με αυτό τον τρόπο όλο το παραπάνω σκεπτικό καθίσταται ανθρώπινο και αφορά πλέον τον καθένα μας. Είναι το σημείο όπου το α-ιστορικό συναντά την ιστορία, και μάλιστα την προσωπική ιστορία του καθενός.

Αντρέας Ιωαννίδης
Ιστορικός Τέχνης
Επιμελητής στην Εθνική Πινακοθήκη

5η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΜΥΣΤΡΑ
Τηλ.: 27310 83 377
www.culture.gr

Σε συνεργασία με το
ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
Φραντζή 14 Αθήνα 11743
Τηλ.: 210 9242111-112
www.emst.gr

Σύλληψη-Επιμέλεια έκθεσης
Αντρέας Ιωαννίδης
Ιστορικός Τέχνης

Φωτογράφιση
Greg Heins

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
Peak advertising

Διάρκεια έκθεσης
Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2004

Ο Στήβεν Αντωνάκος γεννήθηκε το 1926 στον Άγιο Νικόλαο Λακωνίας. Το 1930, η οικογένειά του εγκαθίσταται στη Νέα Υόρκη. Είναι από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες της διασποράς που ζει και εργάζεται στη Νέα Υόρκη. Σταθερό γνώρισμα του έργου του, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του ΄60, είναι η χρήση ενός τεχνολογικού υλικού, οι σωλήνες νέον, τους οποίους χρησιμοποιεί σε ζωγραφική, κατασκευές και εγκαταστάσεις. Έχει μεγάλη διεθνή εκθεσιακή δραστηριότητα στην Αμερική, Ευρώπη και Ιαπωνία όπου βρίσκονται και έργα του σε μουσεία και δημόσιους χώρους.

Remembrance (Μνήμη), 1987-1989
Το έργο αποτελείται από τέσσερα μέρη:

Χωρίς τίτλο (για τον αδελφό μου Μπιλ), 1989
Νέον, φύλλο αλουμινίου πάνω σε ξύλο
91,44 x 91,44 x 10,16 εκ.

Χωρίς τίτλο (για τον αδελφό μου Τόνυ), 1989
Νέον, φύλλο χρυσού πάνω σε ξύλο
91,44 x 91,44 x 10,16 εκ.

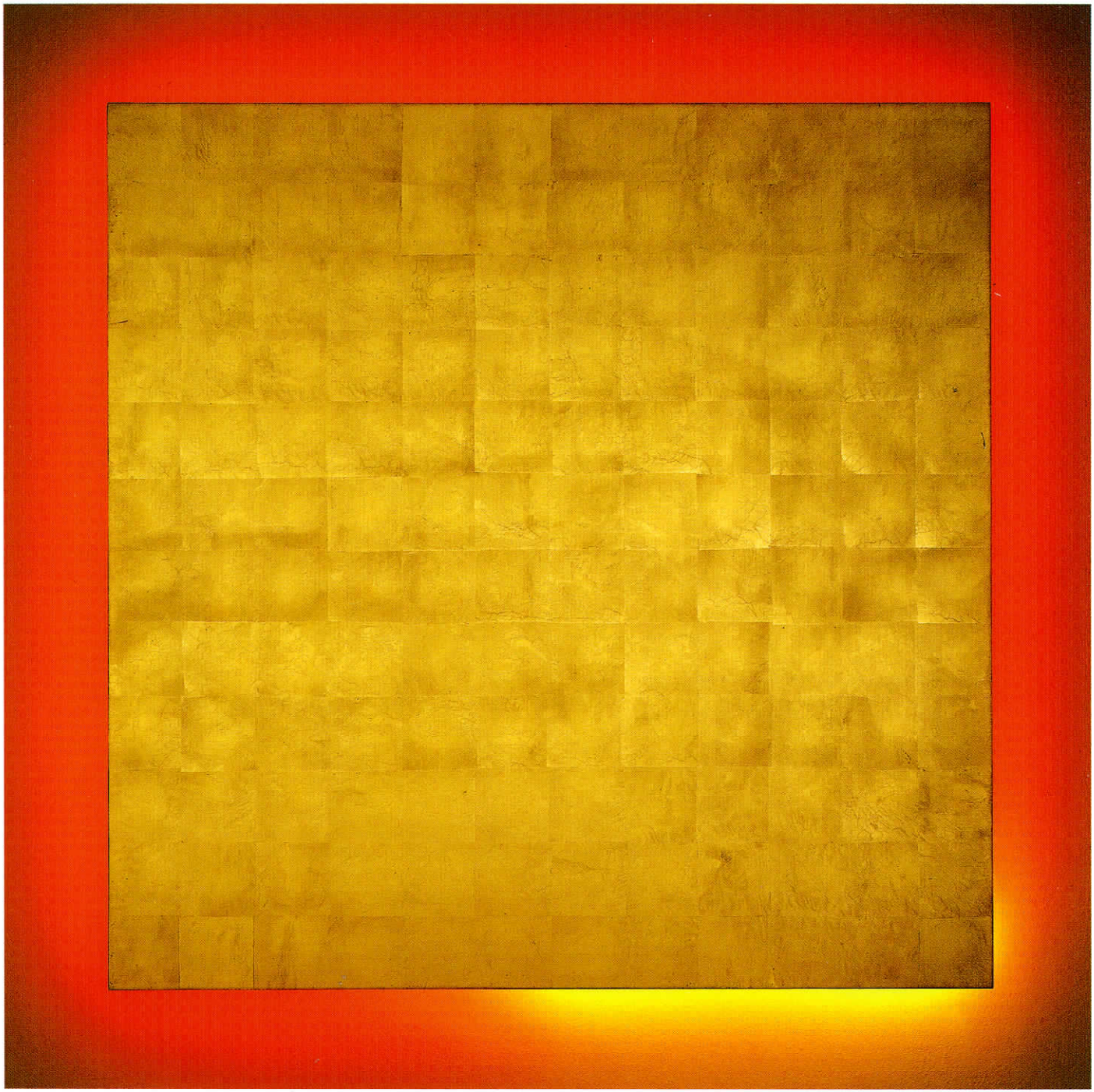
Χωρίς τίτλο (για τον αδελφό μου Πήτερ), 1987
Νέον, φύλλο χρυσού πάνω σε ξύλο
91,44 x 91,44 x 10,16 εκ.

Χωρίς τίτλο (για την αδελφή μου Κανέλλα), 1989
Νέον, φύλλο αλουμινίου πάνω σε ξύλο
91,44 x 91,44 x 10,16 εκ.

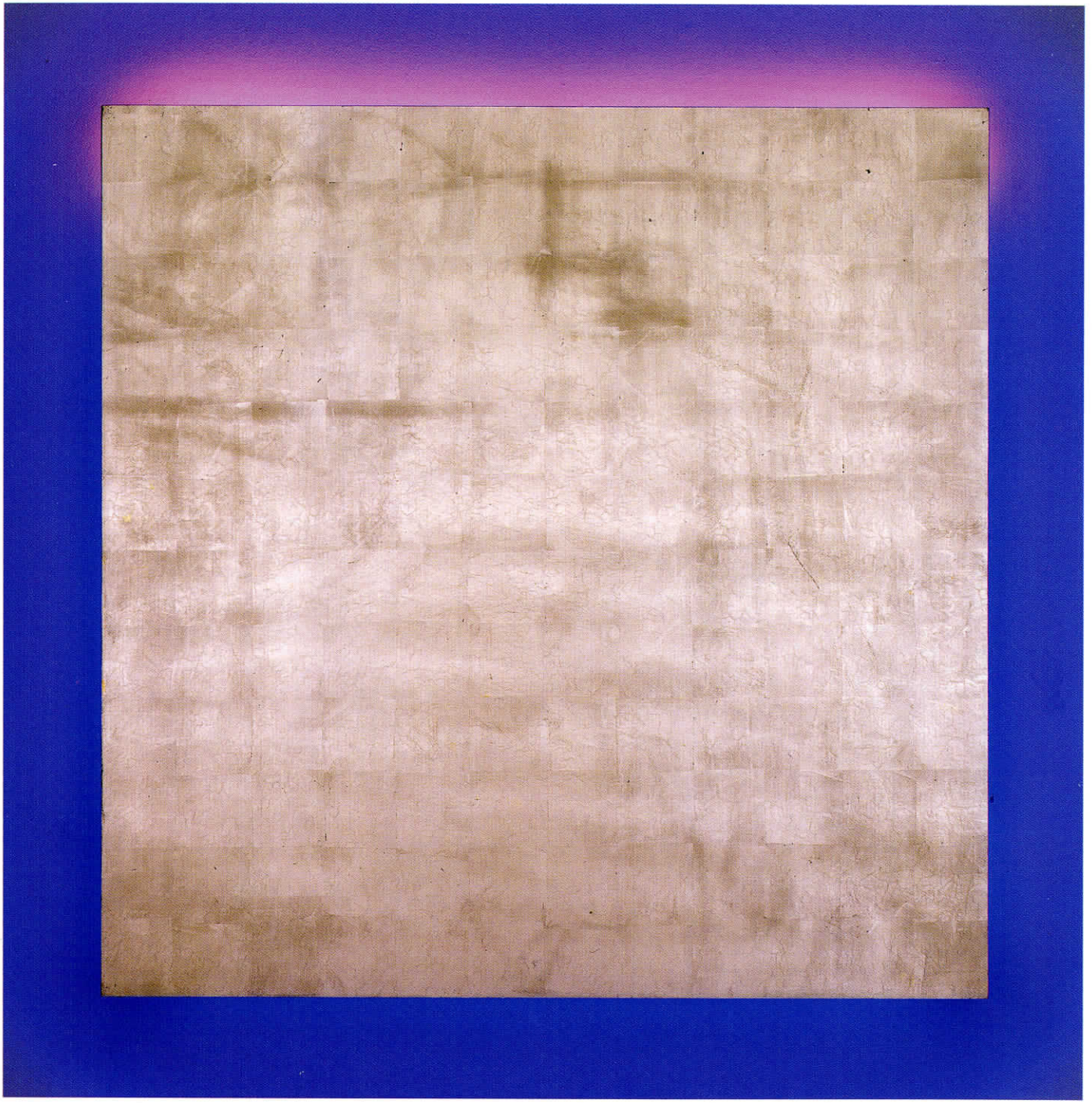
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Αρ. Εισ. 163/02

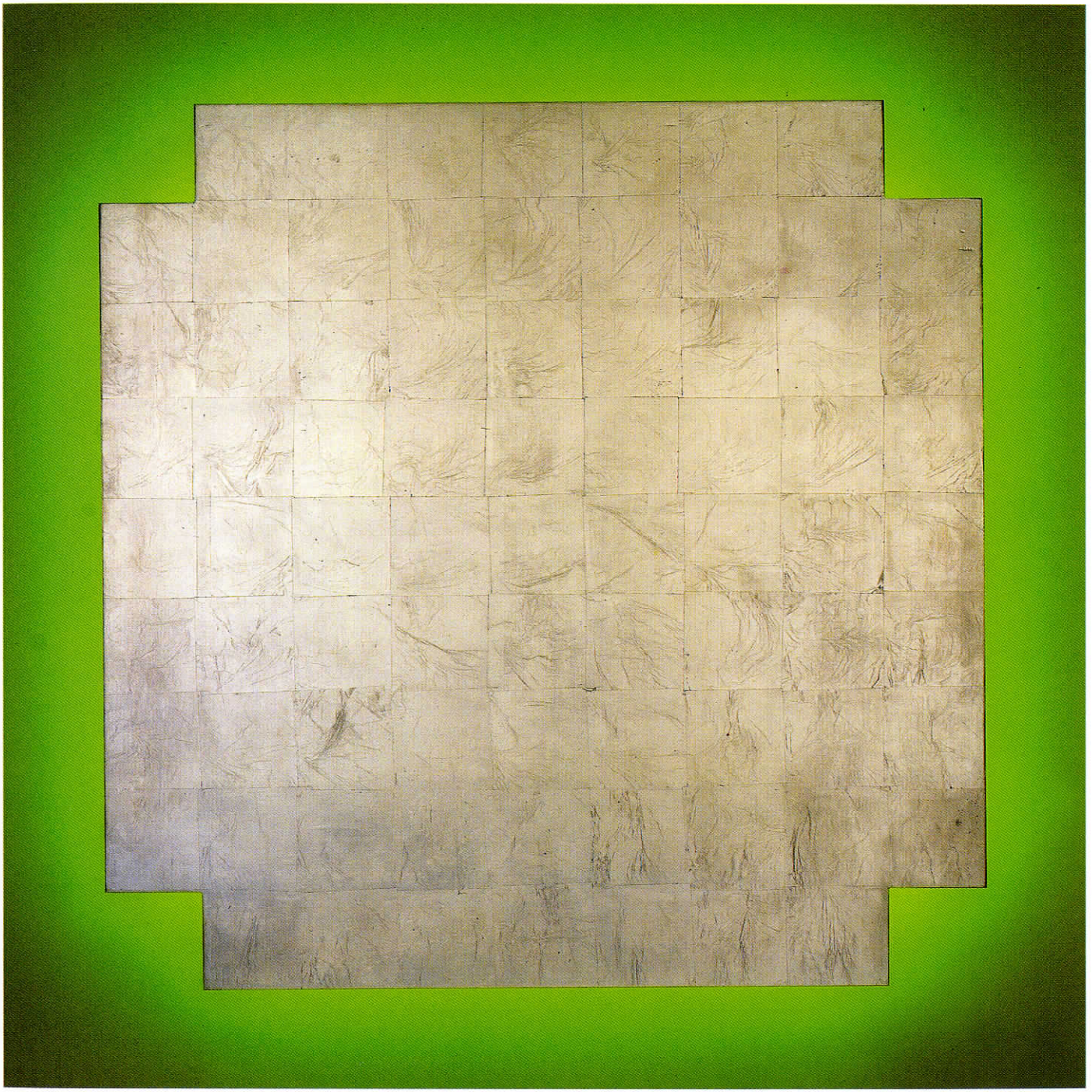
Χωρίς τίτλο (για τον αδελφό μου Μπιλ)

Χωρίς τίτλο (για τον αδελφό μου Τόνυ)

Χωρίς τίτλο (για τον αδελφό μου Πήτερ)

Χωρίς τίτλο (για την αδελφή μου Κανέλλα)